

ÎN PREAJMA REVOLUȚIEI PAȘOPTISTE (1835-1847): CONSULI ȘI VOIAJORI FRANCEZI DESPRE SITUAȚIA DIN PRINCIPATELE ROMÂNE. PERIOADA 1840-1847 ÎN VIZIUNEA ALOGENILOR FRANCEZI (II)

Violeta-Anca EPURE*

Around the 1848 Revolution (1835–1847): French Consuls and Travellers on the Situation in the Romanian Principalities: The 1840–1847 Period in the View of French Observers (II)

Abstract. *The present study proposes an image of Romanian society around the 1848 Revolution from the point of view of French observers who resided there or simply crossed the region. The second part of the study refers to the period 1840–1847. During the period under investigation, French consuls and travellers came into contact with the realities of the Romanian space. They noted tensions in the political sphere, corruption that reigned in the judiciary and administration, and the abuses and constant interference of Russia in the internal affairs of the Principalities. Despite these difficulties, French observers pointed out Romania's rapprochement with Western civilization, the transformation of Romanian society and its alignment with the European mainstream.*

Keywords: *Romanian Principalities, France, political situation, Russia, consuls, travellers.*

Cuvinte-cheie: *Principatele Române, Franța, situația politică, Rusia, consuli, călători.*

La 2 ianuarie 1840, contele Karl Nesselrode îi scria lui Vladimir Titow că mai mulți tineri moldoveni care se aflau la studii la Paris se împrieteniseră cu alții din Muntenia, pe care el îi considera „demagogi”. Contele sublinia faptul că toți acei tineri întrețineau relații active cu cei de la București sau Iași¹.

La 24 octombrie, Adolphe Billecocq îi raporta lui Adolphe Thiers că tocmai se întorsese dintr-o călătorie pe Dunăre, unde fusese invitat de însuși domnul Țării Românești, alături de familia acestuia și de consulii Austriei, Prusiei și Greciei. Consulul francez consemna că au trecut prin porturile Giurgiu, Rusciuc, Siliștră și Brăila și că voiajul le-a oferit pretextul ca să discute despre problema navigației pe Dunăre. Consulul francez sublinia dorința generală a creșterii și dezvoltării comerțului între Franța și Principatele Dunărene².

Un grup de tineri, conduși de Dimitrie (Mitiță) Filipescu, a realizat mișcarea de la 1840, care avea un program mai radical decât cea a lui Ion

* Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România; e-mail: violetaanca@atlas.usv.ro.

¹ Hurmuzaki 1895, p. 175-176.

² *Ibidem*, p. 784, 786.

Câmpineanu³. În mișcarea revoluționară de la 1840, condusă de Dimitrie Filipescu, au fost implicați pe lângă revoluționari români, precum Eftimie Murgu sau Nicolae Bălcescu, și profesorul francez Jean A. Vaillant⁴. Despre rolul lui Dimitrie (Mitiță) Filipescu și al francezilor J. A. Vaillant și Felix Colson în desfășurarea acestor evenimente a relatat cu suficientă obiectivitate și consulul general englez de la București, Robert Colquhoun⁵. Despre activitatea și rolul lui Vaillant în desfășurarea acelor evenimente se regăsesc informații și în rapoartele consulare ale lui Billecocq⁶. Mișcarea a fost descoperită de autorități și anihilată prin arestarea, judecarea și condamnarea membrilor ei, în frunte cu Dimitrie Filipescu⁷. După percheziția efectuată la domiciliul lui Vaillant, girantul consulatului austriac din Iași, Zotta, scria că s-au găsit documente compromițătoare. Un delegat oficial al guvernului a fost trimis după Vaillant; se pare că respectivul a călătorit cu mare repeziciune de vreme ce a ajuns la Galați înaintea profesorului francez. Agentul consular francez de la Galați, A. Viollier, îi scria la 20 iunie 1841 lui Billecocq despre desfășurarea anchetei în orașul port de la Dunăre⁸. La 28 decembrie 1840, B. Huber îi raporta de la Iași lui François Guizot despre presupusa implicare a lui Vaillant în mișcarea lui Mitiță Filipescu; el nu era binevenit în capitala moldavă, de vreme ce atât domnul, cât și boierii evitau să-l primească; consulul francez se îndoia că profesorul francez ar fi avut vreun amestec în acele evenimente și era dispus să-i ofere protecția, de altfel singura care-i mai rămăsese, până la deplasarea sa la București, unde își avea familia și toate bunurile⁹.

În virtutea dreptului de protecție, consulul putea interveni pe lângă superiorul său la Constantinopol pentru a rezolva chestiuni referitoare la statutul juridic al suditului. J. A. Vaillant a fost acuzat că a participat la mișcarea de la 1840 și a fost arestat, în condițiile în care asupra sa au fost descoperite documente care dovedeau acest lucru. La Galați a sosit consulul general francez, Billecocq, care, în prezența autorităților muntene și moldovene, a fost informat de condiția de arestat a subordonatului său; el a reținut documentele spre păstrare la viceconsulatul local și a început

³ Se urmărea instituirea republicii, eliberarea și împrăștierea țăranilor pe cale embaticară, crearea unei armate pe o bază largă populară (*Istoria românilor* 2003, p. 109-110; Liu 1984, p. 130).

⁴ Hurmuzaki 1913, p. 787-788; Isar 1978, p. 1435; Platon 1987, p. 42; Liu 1972, p. 588.

⁵ Cernovodeanu 1981, p. 1101.

⁶ Hurmuzaki 1913, p. 814-816; Platon 1965, p. 944; Platon 2000, p. 135.

⁷ *Istoria românilor* 2003, p. 110, 127-128; Stan 1988, p. 399; Berindei 1983b, p. 325; Platon 1998, p. 72.

⁸ Platon 1965, p. 951.

⁹ Hurmuzaki 1913, p. 789-790; Platon 1995, p. 139.

demersurile necesare la Constantinopol și la Paris. Billecocq a riscat și, considerând că expulzarea era singura soluție care-l putea salva pe Vaillant, a aplicat-o, deși, teoretic, măsura însemna o încălcare a legii. Acest lucru a fost posibil nu numai datorită prestigiului de care se bucura suditul, cât mai cu seamă celui de care beneficia consulul¹⁰. A fost arestat și Nicolae Bălcescu, despre care Vaillant va scrie câțiva ani mai târziu că ar fi fost maltratată în închisoare de spătarul Constantin Ghica, șeful oștirii. Bălcescu a dezmințit printr-o scrisoare datată 5 iulie 1845, publicată în *Gazeta de Transilvania* informația lui Vaillant. Câțiva ani mai târziu, la 17 iunie 1846, Mihail Sturdza îi scria ministrului de Externe otoman că

„Teodor Râșcanu împreună cu francezul Valian (Vaillant) au desfășurat în țară o acțiune foarte primejdioasă de răzvrătire a populației și că deși surghiuniți, partizanii lor au continuat acțiunea de răzvrătire, dezordine și distrugere”¹¹.

Alexandru Ghica îi mărturisea consulului englez E. L. Blutte îngrijorarea în legătură cu autoritatea exercitată de consulul Rusiei. Însuși Palmerston îi scria domnitorului să strângă relațiile de prietenie cu Anglia pentru a diminua, astfel, influența rusească. Colquhoun se îndoia de sinceritatea domnitorului, deși acesta îi mărturisise deschis că era dispus să adopte orice linie de conduită în stare să asigure desprinderea de sub autoritatea exclusivă a Rusiei. Consulul general al Franței în Principate, Billecocq, relatează, la 7 august 1840, că atitudinea cabinetului englez putea aduce grave prejudicii Principatelor; diplomatul francez sublinia că Anglia avea în vedere atât la Iași, cât și la București, doar problemele consulare și nu pe cele diplomatice¹².

Diplomații francezi au încercat contracararea influenței politice a Rusiei, considerând problema românească în contextul mai larg al luptei naționale a popoarelor din Europa, desprinzând-o din limitele integrității Imperiului Otoman. În politica franceză nu trebuie neglijat argumentul comercial. Memoriul lui Adrien-Lucien Cochelet, ca și cel al lui Charles Boisle-Comte, sunt ilustrative în acest sens: se aprecia că negustorii francezi puteau găsi în Principate un câmp larg de activitate. Legăturile economice erau în măsură să confere vitalitate porturilor Galați și Brăila, amenințate de activitățile portuare din sudul Rusiei; ele trebuiau să atragă Principatele în circuitul comercial european. Cochelet susținea că interesele comerciale puteau genera „interese politice durabile”¹³. Dacă la 24 octombrie 1840,

¹⁰ Hurmuzaki 1913, p. 787-788; Filitti 1934, p. 315; Berindei 1997a, p. 201; Platon 1965, p. 946-947, 949; Platon 2000, p. 137.

¹¹ Ungureanu 1958, p. 75.

¹² Hurmuzaki 1913, p. 780-782.

¹³ *Ibidem*, p. 506, 516, 519.

Billecocq îi scria lui Thiers că expansiunea Rusiei și Austriei și intervenția puterilor europene pentru menținerea integrității Imperiului otoman au transformat Principatele într-o veritabilă placă turnantă a politicii europene, „un punct în care se ciocneau interese multiple”, „pradă și monedă de schimb pentru învingători”¹⁴, câțiva ani mai târziu, la 19 decembrie 1845, îi atrăgea atenția lui Guizot că protectoratul rusesc a căpătat consistență și, mai mult ca niciodată până atunci, a reușit să atragă la modul serios atenția cabinetelor diplomatice din apusul Europei¹⁵.

În 1841 a fost semnată convenția de la Londra, prin care Anglia și Franța dădeau câștig de cauză Imperiului Otoman prin interzicerea accesului navelor militare prin strâmtori. Încercarea Rusiei de a-și consolida poziția în Principate s-a izbit de reacția Porții otomane, care era încurajată de Anglia și Franța¹⁶.

Conflictul care exista între domn, Adunare și „partida națională” s-a adâncit, fiind alimentat de „împământenirea” generalului Pavel Kiseleff și de propunerea ridicării unei statui de marmură care să glorifice faptele lui. Propunerea, semnală Billecocq la 19 martie 1841, îi aparținea boierului Manole Băleanu, care dorea să-i aducă astfel un omagiu fostului președinte plenipotențiar al Divanurilor celor două Principate „al țarului Nicolae”, generalul Kiseleff. Consulul francez Billecocq aprecia că, pentru a se răzbuna pe domn, „Adunarea s-a aruncat în brațele Rusiei”¹⁷.

La 26 aprilie același an, Huber îi scria contelui Edouard de Pontois, ambasadorul francez de la Constantinopol, despre proiectele unor boieri valahi, care, de când se pusese în Adunare problema acordării indigenatului generalului Kiseleff, nutreau gânduri de înlăturare a domnului, de unire a celor două Principate sub sceptrul generalului Kiseleff însuși, neluând în calcul complicațiile care ar fi putut apărea pe plan internațional, mai cu seamă din partea Austriei¹⁸.

La 3 mai 1841, Billecocq îi scria lui Guizot că boierii implicați în conjurația din octombrie anul anterior fuseseră împărțiți în trei categorii: inculpații cuprinși în prima categorie urmau să execute zece ani de muncă silnică la ocnă, cei din a doua categorie – opt ani de reclusiune la mănăstire, iar cei din ultima, trei ani de detenție. Consulul francez cerea lămuriri de la superiorul său cu privire la situația lui Vaillant, pe care-l aștepta, în viziunea sa, o pedeapsă prea aspră pentru fapta comisă¹⁹.

¹⁴ *Ibidem*, p. 519; Platon 1995, p. 37.

¹⁵ Hurmuzaki 1913, p. 1077-1079.

¹⁶ Georgescu 1968, p. 17; Iorga 1934, p. 103.

¹⁷ Hurmuzaki 1913, p. 794-795, 810; *Istoria românilor* 2003, p. 110.

¹⁸ Hurmuzaki 1913, p. 805-806.

¹⁹ *Ibidem*, p. 807-808.

La 29 mai, respectiv 4 iunie, Billecocq transmitea aceluiași destinatar că domnul Țării Românești manifestase înțelegere față de situația lui Vaillant și, cum nu se putea opune arestării lui pe față, a chemat-o pe doamna Vaillant și i-a dat de înțeles că era dispus să-i lase soțului său timp să părăsească Principatul Moldovei²⁰. La 23 iunie, revenea cu informații despre acuzat, aflat deja pe drumul ce lega Iași de Galați. Consulul francez consemna că odată ajuns la destinație, Vaillant a fost supus unor interogatorii cu privire la organizarea unei societăți secrete în Moldova în toamna anului precedent, în timp ce la 2 iulie, consulul francez de la București îl informa pe superiorul său despre arestarea lui Vaillant la Galați²¹.

La 4 noiembrie, Billecocq îi scria lui Guizot despre misiunea sa în Moldova, despre faptul că era convins că își îndeplinise scopul. Își motiva vizita la Iași prin faptul că Mihail Sturdza, care era înconjurat de intriganți și era o fire vulcanică, pasională, trebuia să dea ascultare unei voci „neutre și calme”²².

Informându-l pe Klemens von Metternich despre starea de spirit din Principate, manifestată și întreținută de tinerii veniți de la Paris, agentul austriac la București, M. Timoni insista asupra rolului consulilor francezi în întreținerea și alimentarea aceluși spirit, asupra rolului ziarelor franceze, într-o țară unde toată lumea vorbea franțuzește, iar valahii vedeau „lumea numai prin ochelari franțuzești”²³.

La 11 martie 1842, Huber îi scria lui Guizot că cele două partide boierești care s-au constituit în Valahia doreau înlocuirea domnitorului Alexandru Ghica cu un altul, lucru care ar fi putut conduce la complicații²⁴. Adăuga că apatia Austriei în Principate era în contrast flagrant cu atitudinea activă a Rusiei, deși austrieicii nu erau interesați de transformarea protectoratului Rusiei în stăpânire efectivă²⁵.

În mai 1842, Billecocq, temându-se ca nu cumva sudiți francezi să fie implicați în revoltele sârbilor de la Brăila, a dat ordin viceconsulului de la Galați să revizuiască listele cu supușii francezi; se încerca astfel să se demonstreze neamestecul lor într-un conflict cu puterea suzerană de la

²⁰ *Ibidem*, p. 812-813.

²¹ *Ibidem*, p. 814-816.

²² Munteanul Ion Ghica, independent de Billecocq, a fost trimis ca mesager al „partidei naționale” în capitala Moldovei (ca o expresie a curentului general existent în favoarea unirii celor două Principate, dar și atitudinii de ostilitate a „partidei naționale” față de Alexandru Ghica). El i-a oferit lui Mihail Sturdza și tronul Valahiei (*ibidem*, p. 824-825; *Istoria românilor* 2003, p. 110).

²³ Platon 2005b, p. 211.

²⁴ Hurmuzaki 1913, p. 852-853.

²⁵ *Ibidem*, p. 853-854; Platon 2005a, p. 84.

Constantinopol. Întrebat de Mihai Ghica, fratele domnului, despre participarea unor sudiți francezi la evenimente, el i-ar fi replicat foarte tăios: „nu voi permite ca supușilor francezi să li se clatine nici un fir de păr din cap”²⁶.

La 31 mai 1842, Billecocq îi scria lui Guizot despre situația din ce în ce mai precară a domnitorului Țării Românești și a relațiilor tot mai tensionate cu Adunarea²⁷. De altfel, la 2 septembrie 1842, Guizot îi scria din Paris lui Billecocq despre „poziția gravă și dificilă” în care se afla domnitorul Ghica, prins, pe de o parte, între opoziția manifestată de partidele boierești, „intrigile ostile ale consulului Rusiei”, „despotismul protectoratului rus” și „exigențele suzeranității otomane”. El îi recomanda consulului de la București „rezervă și prudență”²⁸. Billecocq, care avea o vechime de 20 de ani în diplomație, îi scria lui Guizot, la 1 octombrie, că postul din Principatele Dunărene era unul dintre cele mai dificile din Europa²⁹.

Alexandru Ghica a fost demis în octombrie 1842 cu concursul Rusiei, care dorea, astfel, să-și mențină influența în Țara Românească; la demiterea lui și-au dat concursul și Adunarea și „partida națională”, fără a realiza consecințele unui asemenea act. I-a urmat la tron Gheorghe Bibescu (1842-1848)³⁰, care, se pare, că nu era tocmai străin de intrigile politice care duseseră la căderea predecesorului său³¹. Doré de Nion, consulul general al Franței, care-i va urma lui Billecocq în luna mai a anului 1846, îl aprecia pe Bibescu pentru temeinicia studiilor și simțul politic, reproducând vederile domnului muntean cu privire la situația celor două Principate: „n-am fost niciodată cucerți de Turcia”, declara domnitorul, ca o replică împotriva tendințelor dregătorilor Porții otomane de a considera cele două Principate ca pe oricare alte provincii ale Imperiului. În consecință, considera el, „odată ce i-am plătit tributul anual, nu-i mai datorăm alt nimic. Puterile creștine, nu Poarta, contestă privilegiile Principatelor. Ele ar trebui să dorească un stat tampon

²⁶ Informații despre agitațiile de la Brăila se regăseau și într-un raport consular adresat de Billecocq lui Guizot, din data de 9 martie 1842 (Hurmuzaki 1913, p. 847-848, 875; Iordăchescu 2003, p. 212).

²⁷ Hurmuzaki 1913, p. 875.

²⁸ *Ibidem*, p. 895.

²⁹ *Ibidem*, p. 899.

³⁰ Era singurul dintre domnii regulamentari care a fost ales în conformitate cu prevederile Regulamentului Organic. Printre candidați, alături de Barbu Știrbei, mai figura și Ion Câmpineanu, care a fost radiat de pe listă la intervenția puterii protectoare. În vârstă de 38 de ani (se născuse pe la 1804), Gheorghe Bibescu studiase dreptul la Paris și poseda o experiență bogată în viața politică și administrativă (Hurmuzaki 1891, p. 232-233).

³¹ *Istoria românilor* 2003, p. 111.

între Rusia și Turcia, un stat creștin, de sine-stătător”. Agentul francez aprecia ideea domnului muntean drept periculoasă³².

La 17 octombrie 1842, François-Adolphe Bourqueney îi scria din Terapia lui Billecocq despre depunerea lui Alexandru Ghica, apreciind-o drept „un eșec” al politicii franceze la Constantinopol³³. La 26 octombrie, îi semnala lui Guizot că Alexandru Ghica a primit cu demnitate și calm, „cu o seninătate într-adevăr filozofică” vestea mazilirii sale³⁴. La 7 noiembrie, Billecocq, iar la 30 octombrie, Hugot menționau că vestea depunerii domnului Țării Românești a produs oarecare surprindere la București, spre deosebire de Moldova, unde locuitorii păreau mai degrabă preocupați de evoluția insurecției din Serbia³⁵; între timp, la București se făceau primele demersuri pentru numirea noului domn, consulul francez de acolo amintind condițiile pe care trebuia să le îndeplinească candidații la funcție: să fie născuți din părinți valahi sau care au fost naturalizați, să dovedească noblețea măcar a bunicului patern, să aibă 40 de ani și să provină dintre boierii de rangul întâi³⁶.

La 5 decembrie, Huber scria din Iași că deși din partea domnului Mihail Sturdza existau preocupări evidente pentru treburile Moldovei și că în întreaga țară domnea liniștea, în capitală se simțea „un fel de neliniște”, cauzată de intrigile dușmanilor domnului.

La 7 decembrie 1842, Billecocq își informa superiorul, pe Guizot, că țarul Rusiei, Nicolae I, i-ar fi acordat agentului Austriei la București, Timoni, înaltul ordin al Sfintei Ana; oamenii politici români comentau malițioși că nu era pentru prima oară când un demnitar austriac primea o decorație din partea puterii protectoare: Billecocq se întreba oare cum ar fi apreciat cancelarul Metternich acea recompensă primită de subordonatul său³⁷.

Între timp, partida boierilor filoruși a răspândit zvonul conform căruia cele mai mari șanse la tronul Valahiei le avea generalul Kiseleff³⁸. Billecocq mai nota că Adunarea obștească se întrunise la București, pentru verificarea listelor electorale. El aprecia că fostul domn Alexandru Ghica, distins prin educația aleasă și mult deosebit de restul marilor boieri valahi, avea să fie greu de înlocuit, iar apropiații deja îl regretau³⁹. În opinia sa, lupta pentru alegerea noului domn nu se mai dădea între partidul „rus” și cel „turc”, ci între partidul „ciocoi” și cel național. În timp ce primii îl susțineau pe Alexandru Filipescu,

³² *Ibidem*, p. 111-113.

³³ Hurmuzaki 1913, p. 900, 902.

³⁴ *Ibidem*, p. 903-904.

³⁵ *Ibidem*, p. 905.

³⁶ *Ibidem*, p. 912-913.

³⁷ *Ibidem*, p. 916-917; Platon 2005a, p. 84.

³⁸ Hurmuzaki 1913, p. 914-915.

³⁹ *Ibidem*, p. 915-916.

„cunoscut în Valahia sub numele de Vulpe”, partidul național era fragmentat și susținea vreo 4-5 candidați: „Manole Băleanu, Ioan Filipescu, Ștefan Bălăceanu, Știrbei și Bibescu”⁴⁰. Dacă colonelul Câmpineanu ar fi fost cuprins pe liste, zicea el, ar fi reușit să închege în jurul său pe reprezentanții partidei naționale⁴¹.

Despre Moldova, consulul Huber îi scria lui Guizot că aceasta uitase dependența de Poartă și se considera stat aproape independent și că domnitorul Mihail Sturdza credea în eficiența concursului marilor puteri⁴².

La 2 ianuarie 1843, Billecocq îi semnala lui Guizot alegerea lui Gheorghe Bibescu în funcția de domn al Țării Românești cu 131 de voturi, în timp ce contracandidații săi obținuseră rezultate mai modeste⁴³. Și Huber nota, într-un raport consular din 6 ianuarie 1843, alegerea lui Gheorghe Bibescu ca „gospodar al Valahiei”, exprimându-și însă convingerea că acesta nu va rezista pe tron nici măcar șase luni⁴⁴. La 8 februarie 1843, Billecocq îi scria lui Guizot despre sosirea firmanului de investitură a noului domn, a cărui ceremonie a avut loc la 1 martie și s-a desfășurat „în ordine, [...] aproape cu pompă și demnitate”, dacă trecerea de la moravurile asiatice la cele europene care avea loc în fiecare zi

„nu ar răpi de dinainte unei asemenea solemnități gravitatea și solemnitatea, oferind privirii imaginea burlescă a unei improvizații ridicole a obiceiurilor și costumelor, în același timp pe jumătate turcești și pe jumătate creștine”⁴⁵.

La 22 iulie, consulul francez de la București constata că, la numai cinci luni de la venirea sa pe tron, Bibescu era foarte nepopular, că se supunea orbește consulului rus și că intenționa să divorțeze de soția sa, care se afla la Viena, și să se căsătorească cu cumnata fostului domn, Maria Văcărescu, care divorțase și ea de soțul său, cu care avea patru copii⁴⁶. La 20 august, el amintea de întâlnirea dintre cei doi domni la Galați, unde s-a discutat despre trecerea armatelor rusești spre Serbia prin Principate. În plus, gurile rele spuneau că tot la Galați s-a discutat și posibilitatea căsătoriei între fiul prințului Sturdza

⁴⁰ *Ibidem*, p. 921.

⁴¹ Într-un raport din 5 ianuarie 1843, Billecocq sublinia faptul că Ion Câmpineanu a fost eliminat de pe lista cu candidați și că a refuzat să-și exercite dreptul de vot în alegeri. Consulul francez avea numai cuvinte de apreciere la adresa colonelului Câmpineanu, care i se părea un om pe care presa occidentală îl privea ca pe „un erou și un martir”, un mare patriot. Informația se regăsește și la Desprez (*ibidem*, p. 921-922, 923; Isar 2004, p. 108).

⁴² Ideea era reluată și de Billecocq într-un raport consular din 25 decembrie 1842 (Hurmuzaki 1913, p. 915, 922; Ciurea 1969, p. 179).

⁴³ Hurmuzaki 1913, p. 922.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 926.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 942.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 964.

și fiica mai mare a domnitorului Bibescu⁴⁷. Întâlnirea dintre cei doi domni făcea obiectul unui raport consular adresat de Duclos, de la Iași, lui Guizot, la 15 septembrie. Tot Duclos mai făcea referire și la situația tensionată din Moldova, unde domnul stătea ca „pe cărbuni aprinși” de la depunerea prințului Ghica, mai cu seamă că Rusia nu se arăta foarte binevoitoare față de acesta⁴⁸.

La 19 decembrie, Duclos îi scria lui Guizot despre situația dificilă în care se afla domnul Moldovei, care trebuia să se arate supus consulului rus și cenzurii de zi cu zi exercitate de acesta. Consulul francez sublinia faptul că atât domnul Moldovei, cât și cel al Țării Românești erau permanent conștienți de faptul că puterea care îi ridicase în scaun putea oricând să-i dea jos. El considera că era normal ca ei să i se supună, mimând totodată „o afecțiune care nu putea să existe”⁴⁹.

În anii premergători revoluției de la 1848, un grup de tineri români aflați în Franța, au activat în lojile pariziene ale Marelui Orient al Franței. Activitatea uneia dintre ele, L'Athénée des étrangers, a fost suspendată sub acuzația de a fi inițiat acțiuni socialiste⁵⁰. Tinerii români, influențați de Jules Michelet și Edgar Quinet, „însuflețitori ai tineretului studios parizian”, apropiați de radicalii francezi D. Pilette sau Paul Bataillard, întreținând contacte cu Jean A. Vaillant sau cu Armand Lévy, urmăreau constituirea unui stat național modern și independent. Cei care au studiat în străinătate s-au confruntat cu teorii și modele sociale de dezvoltare incitante și diferite față de situația de acasă. Ei vorbeau și scriau cu ușurință în limba franceză, privind civilizația europeană cu înțelegere și spirit critic, neconsiderându-se ca „fiind în afara Europei”⁵¹.

Călător prin Principatele anului 1846, jurnalistul francez Adolphe Joanne nu întrezărea un viitor prea luminos celor două țări: în viziunea sa, cele două Principate nu vor ocupa niciodată „locul pe care îl merită în marea familie europeană”. El făcea referire și la „noua Constituție”, Regulamentul Organic; deși era imperfectă și incompletă, reprezenta un „progres imens”, revoluționar chiar. Din păcate, numai „aristocrația a profitat de pe urma acestui progres”, în timp ce oamenii de rând n-au avut nimic de câștigat. Joanne a manifestat compasiune pentru poporul „sărac, copleșit de datorii și lipsit de drepturi politice”⁵². Deși Anatole Demidoff nutrea speranța că tinerii care beneficiaseră de o educație distinsă vor schimba lucrurile în bine în

⁴⁷ *Ibidem*, p. 967.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 969-970.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 1079-1080.

⁵⁰ Berindei 1979, p. 407; Berindei 1978, p. 439, 442-443.

⁵¹ Hitchins 1998, p. 232; Platon 1981, p. 207; Turliuc 2002, p. 15.

⁵² Vărzaru 1984, p. 114-115.

viitorul apropiat, Joanne constata la 1846 că viața boierilor mai era încă marcată de obiceiurile orientale și de îndelungata stăpânire turcească. Deși la suprafață, societatea românească a acelor vremuri părea similară celor mai distinsе societăți din Europa civilizată, era doar o imagine de fațadă, o spoială exterioară⁵³.

Se știe că, în 1846, tinerii români aflați la studii în Franța, au înființat Societatea Studenților Români⁵⁴, care avea drept scop, între altele, dobândirea de fonduri pentru a întreține la studii în Apus pe aceia dintre ei mai studioși, dar săraci. Despre întrunirile studenților români de la Paris, I. Ghica nota

„discutam interesele țării și viitorul ei, luam angajamentul de-a fi totdeauna uniți în apărarea drepturilor noastre de autonomie; ne învoisem ca la întoarcerea în țară să înființăm un ziar pentru propagarea ideilor liberale și patriotice; hotărâsem ca unii din moldoveni să vie să se stabilească în București și unii din munteni să meargă la Iași ca să propagăm unirea”⁵⁵.

În cercul tinerilor români care se întâlneau în Place de la Sorbonne, la numărul 3, a intrat și francezul Hippolyte Desprez⁵⁶, care se va împrieteni cu Nicolae Bălcescu și A. G. Golescu⁵⁷. De altfel, atât Nicolae Bălcescu, cât și Alexandru G. Golescu vor interveni în mod repetat pe lângă Adam Czartoryski pentru a-l determina pe ministrul francez al Afacerilor Externe din guvernul provizoriu, Alphonse de Lamartine, să-l numească pe Hippolyte Desprez agent consular la București.

Sosit în Țara Românească la 1846, Desprez a fost preocupat de posibilitatea creării unui stat român unitar în Orientul Europei. „Orgoliul gândirii române”, scria el, era de a forma o Românie unitară. Acea gândire îi avea drept promotori pe transilvăneni, despre care el scria că „numesc totdeauna cele două principate patria lor”. „Moldo-Valahia rămâne până în prezent punctul spre care converge și unde se reazemă această muncă enormă a spiritelor”. Tendințe asemănătoare, observa el, existau și la croați și slovaci. Ardelenii, conform lui Desprez, se bazau pe Principatele Române, mereu gata „să ridice pe Carpați și Dunăre, de acord cu celelalte națiuni ale Europei orientale, o întăritură”. Dacă s-ar fi realizat unitatea politică, statul român s-ar fi transformat în „una din forțele politice cele mai mari ale Europei centrale”⁵⁸. Deși admira franceza vorbită la București, Hippolyte Desprez nu era de acord cu introducerea ei ca limbă de predare la Sf. Sava⁵⁹.

⁵³ *Ibidem*, p. 115.

⁵⁴ Ghica 1967, p. 143-145; Isar 1978, p. 1435; Bodea 1966, p. 21.

⁵⁵ Ghica 1967, p. 143-144.

⁵⁶ Maior 1968, p. 104; Zub 1994a, p. 64; Berindei 1991, p. 381.

⁵⁷ Berindei 1945, p. 176; Maior 1968, p. 104; Zub 1994b, p. 46-47.

⁵⁸ Iorga 1924, *passim*; Maior 1968, p. 109; Bodea 1967, p. 99.

⁵⁹ Bălcescu 1964, p. 83; Maior 1968, p. 104.

Desprez a putut să verifice peste tot pe unde a trecut prin Principate temeinicia sentimentului de naționalitate; a avut ocazia să constate pretutindeni existența unui „mare curent politic patriotic”. A identificat existența a trei partide boierești în Valahia: „partida fanariotă”, „partida bătrânilor boieri” și „partida tinerilor”. A condamnat partida boierească fanariotă, ale cărei aspirații și abilități politice le califica drept „expresia unei științe funeste, pusă în serviciul naționalității române”. Criticând partida fanariotă și pasivitatea partidei bătrânilor din Valahia, Desprez s-a transformat într-un veritabil purtător de cuvânt al tineretului progresist. Asprul rechizitoriu făcut la adresa „partidei fanariote” se răsfrângea, indirect, pe plan extern, asupra aliaților și protectorilor ei, implicit și împotriva ingerințelor rusești în treburile Principatelor. Din motive tactice, Desprez i-a menajat pe turci. Critica cea mai aspră la adresa lor se limita la indiferența pe care o manifestau față de „vasalii lor credincioși”⁶⁰.

În ceea ce privește politica externă, Desprez aprecia că tinerii și-ar fi dorit ca ei să mențină drapelul național la înălțimea la care l-a purtat Tudor Vladimirescu; ei se abțineau, asemeni lui Tudor, de a cere independența totală în dauna legăturilor de vasalitate față de Poarta otomană. A condamnat indiferența manifestată atât de Franța, cât și de Anglia în privința chestiunii orientale; el sublinia că tineretul avea meritul de a fi parcurs exclusiv și cu mijloace proprii drumul renașterii naționale, fără a beneficia de sprijin exterior. Statul român unitar odată realizat ar fi trebuit, în viziunea lui Desprez, să îndeplinească rolul de santinelă latină în răsărit, misiune pe care Franța nu o va descuraja niciodată⁶¹.

La 24 ianuarie 1846 au avut loc tulburări la Iași, provocate de un conflict spontan între militari și niște tineri din oraș. Se pare că mișcarea a luat proporții destul de mari de vreme ce însuși domnitorul Mihail Sturdza a trebuit să părăsească palatul și să se refugieze la reședința consulului rus, iar sub presiunea celor adunați în stradă, chiar a promis să le satisfacă unele revendicări⁶². Nu peste multă vreme, la 12 februarie, Billecocq îi scria lui Guizot despre scandalul izbucnit la teatrul din Iași, între niște ofițeri și actorii care-i parodiau pe unii dintre dâșii, scandal care s-a finalizat cu pedepsirea ofițerilor vinovați și cu destituirea agăi de poliție⁶³.

În luna următoare, la 23 martie 1846, Duclos îi scria lui Guizot că îl revăzuse la Curte pe prințul Grigore Sturdza, dar că în timpul discuției lor, nu

⁶⁰ Bodea 1967, p. 100-101.

⁶¹ „Românii și-au marcat cu anticipație locul și rolul lor pentru ziua în care împrejurările ar transforma în realitate aspirațiile naționale ale Europei orientale” (*ibidem*, p. 104).

⁶² Varta 1994, p. 563; Platon 1993, p. 164.

⁶³ Hurmuzaki 1913, p. 1082.

s-a făcut nicio referire la „afacerea de la Perieni”⁶⁴ sau la contesa Dash, despre care consulul francez știa că a fost condusă până la Como, în Italia, de unde a luat drumul Germaniei⁶⁵.

Consulul englez Colquhoun relatează, la 27 mai 1846, despre criza ivită în raporturile dintre domnitorul Gheorghe Bibescu și consulul francez Billecocq în acel an⁶⁶. Se pare că la baza conflictului dintre cei doi stătea faptul că de ziua regelui Franței, Bibescu nu se prezentase la Consulatul francez pentru a-l felicita pe Billecocq, după cum cereau uzanțele. Consulul chiar amenința, într-o depeșă adresată marelui postelnic, prin care, printre altele, îi solicita pașapoartele, că, la plecarea sa din Valahia va lua cu sine pavilionul francez și că îi va transmite ambasadorului francez de la Constantinopol să facă demersurile necesare pentru a-l împiedica pe noul consul, de Nion, să mai vină în Principate. La 2 mai, Billecocq îi semnala lui Guizot incidentul care l-a adus în conflict cu domnitorul Bibescu și că deja predase treburile consulatului colegului său englez⁶⁷. La 7 mai, informa că Bibescu l-a grațiat pe falsificatorul de bani Saget și că i se fixase audiența la domn pentru a doua zi, pentru a intra în posesia pașapoartelor⁶⁸. La 13 mai, Colquhoun îi scria lui Bourqueney despre plecarea lui Billecocq, „agent și consul general al majestății sale regele francezilor” în Principatele Române, de la București spre Giurgiu în ziua de 10 a aceleiași luni, în drumul său spre Franța⁶⁹.

Raportul consular adresat de Dore de Nion lui Guizot, la 3 iulie 1846, conținea informații despre recepția dată în cinstea sa la Curte, care depășise cu mult regulile obișnuite de primire a consulilor străini și care stătea mărturie a profundului respect manifestat de cârmuitorii valahi pentru Franța, despre soluționarea incidentului de la 1 mai (Bibescu i-ar fi explicat că eticheta de la Curtea domnească nu cerea ca nici el, nici miniștrii săi să felicite consuliile puterilor străine de ziua suveranului lor), despre primirea sa și a soției sale

⁶⁴ Este vorba despre povestea de dragoste dintre Grigore, fiul domnitorului Mihail Sturdza, și contesa Dash, celebra scriitoare franceză. Școlit la Berlin și Paris, la întoarcerea în Moldova, beizadeaua Grigore a adus-o și pe contesa Dash. Foarte îndrăgostit, Grigore Sturdza era decis să o ia de soție. Cuplul s-a instalat la Perieni, o moșie din împrejurimile Iașilor. În ciuda opoziției tatălui său, Grigore s-a căsătorit cu scriitoarea franceză, fiind nășit mai de voie, mai de nevoie, de Costache Negruzzi. Într-un final, Mihail Sturdza a reușit să îi despartă, trimițând-o pe nora sa la Paris la începutul anului 1848. Grigore nu își va ierta niciodată părintele pentru acest gest (*ibidem*, p. 1084).

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Cernovodeanu 1981, p. 1105.

⁶⁷ Hurmuzaki 1913, p. 1086-1087.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 1088-1089.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 1089.

după două zile de către prințesa, lucru care a fost imitat în scurtă vreme de toată protipendada Bucureștilor⁷⁰.

La 9 noiembrie, Alexandre Achille Codrika, noul consul francez de la Iași, îi scria lui Guizot despre venirea lui de Nion acolo, spre a-i prezenta domnitorului Mihail Sturdza scrisorile de acreditare, unde a fost primit cu toată solemnitatea și stima datorată unui reprezentant al Franței. Cu ocazia călătoriei în Moldova, de Nion s-a putut convinge de atașamentul real, de dragostea și respectul pe care moldovenii îl manifestau pentru Franța, căreia ei se considerau îndatorați pentru „binefacerile civilizației”⁷¹. La întoarcerea de la Iași, de Nion nota, la 18 noiembrie, că a găsit la București agitație și o stare de neliniște în așteptarea alegerilor pentru Adunare⁷². Peste zece zile, de Nion îi scria lui Guizot că în Țara Românească avuseseră loc alegerile pentru desemnarea celor douăzeci de boieri din prima clasă care trebuiau să facă parte din Adunare: 18 erau candidați numiți de domnitor, printre care se regăseau funcționari sau prieteni personali, care fuseseră aleși cu majoritate. La 15 decembrie, de Nion îi comunica lui Guizot despre trimiterea fiilor domnului Gheorghe Bibescu la școala militară specială de la St.-Cyr și despre deschiderea lucrărilor Adunării generale în ziua de 13 a aceleiași luni⁷³.

Din anul 1846, „mulți polonezi au început să treacă în Moldova”, după cum constata consulul rus de la Iași, August Kotzebue, într-un raport din 24 ianuarie 1847. Codrika îi scria lui Guizot, la 4 ianuarie 1847, că, după nimicirea republicii Cracoviei, guvernele care cooperaseră la acel act și-au întors privirea către Principate. Sub pretextul că Moldova servea de refugiu unui număr mare de polonezi, agenții ruși și austrieci primiseră ordinul să-și dubleze vigilența. Codrika susținea chiar că Metternich afirmase amenințător că „dacă Moldova continua să fie un focar de intrigi și comploturi, nu se va sta la îndoială deloc să fie tratată cum a fost tratată Cracovia”⁷⁴.

Din 8 ianuarie 1847 datează și un raport consular al reprezentantului Franței la București, de Nion, adresat lui Guizot, care pomenea de profunda ostilitate manifestată de români față de dominația otomană asupra Principatelor⁷⁵. La 25 ianuarie 1847, de Nion îi scria lui Guizot despre

⁷⁰ *Ibidem*, p. 1098-1101.

⁷¹ Consulul francez de la București, de Nion, consemna detalii despre primirea făcută de Mihail Sturdza la Iași (*ibidem*, p. 1111-1113).

⁷² *Ibidem*, p. 1113.

⁷³ *Ibidem*, p. 1122-1123.

⁷⁴ Hurmuzaki 1916, p. 1; Boicu 1981, p. 92; Boicu 1982, p. 154-155; Popovici 1958, p. 79.

⁷⁵ „Turcii nu li se înfățișează decât ca împilatorii patriei lor, jefuitorii ogoarelor lor, întemeietorii iobăgiei în care ele mai gem și astăzi. Instinctul le interzice să vadă în ei misionari ai iubirii de aproape și ai civilizației: dominația otomană nu este în ochii lor – și nu va fi încă multă vreme – decât dușmana neîmpăcată a religiei lor, a bunăstării și libertății lor” (Hurmuzaki 1916, p. 2-3).

măsurile luate împotriva trimerii fiilor de boieri la studii în Franța; consulul francez vedea în acea măsură o „manifestare indirectă” a influenței rusești. De fapt, domnitorul chiar le recomanda fiilor de boieri să se orienteze spre școlile din Austria, Prusia sau Rusia. El chiar a mers până acolo încât a interzis accesul fiilor de boieri formați în școlile franceze la funcțiile publice sub pretextul că ei nu ar fi introdus acolo decât „tendențe contrare menținerii ordinii în Principate”. Consulul francez mai menționa și violențele provocate împotriva evreilor la Galați, în preajma Crăciunului, unde s-a ajuns până la uciderea unui copil evreu luat din brațele mamei sale, ușile sinagogii au fost smulse, mobilele sparte, cărțile sfinte rupte. Violențele erau cu atât mai îngrijorătoare cu cât numărul populației israelite de la Iași sporise cu până la 3000 de suflete⁷⁶.

La 1 iunie, Codrika îi scria lui Guizot despre apropiata lui înlocuire cu Adolphe Guérault, până la sosirea căruia, de treburile consulatului de la Iași, trebuia să se ocupe Duclos, viceconsulul de la Galați⁷⁷. Adolphe Guérault a fost consul al Franței la Iași din 1847 până în februarie 1848⁷⁸.

Consulul Duclos scria de la Iași, la 2 august 1847, că în curând urmau să aibă loc alegeri pentru noua Adunare reprezentativă a Moldovei și că lucrurile fuseseră aranjate de stăpânire pentru ca în componența ei să nu intre niciun opozant al lui Mihail Sturdza. Într-un alt raport consular, se specifica faptul că alegerile avuseseră loc în ținuturi, dar au fost refăcute la Neamț, Bârlad, Bacău și Fălciu din cauza unor vicii de formă. Numai la Huși a fost ales un deputat din partea opoziției. Însă domnitorul a ordonat ca locul său să fie ocupat de altul⁷⁹.

Domnitorul Gheorghe Bibescu a propus introducerea francezei ca limbă de predare în învățământul secundar și liceal și transformarea Academiei de la Sf. Sava din capitala valahă într-un colegiu francez. În ciuda intențiilor lui Bibescu, opoziția împotriva sa era mai mare; aceasta era concentrată în special la Paris și era alcătuită din fiii de boieri plecați acolo să studieze dreptul și istoria⁸⁰. De altfel, la 25 noiembrie 1847, de Nion îi scria lui Guizot despre domnitorul Gheorghe Bibescu, că era „valah prin inimă și francez prin inteligență”⁸¹. Boierii influenți au încercat să impună franceza ca limbă de instruire, iar în 1847, Adunările din cele două Principate au votat

⁷⁶ *Ibidem*, p. 3-4.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 20-21.

⁷⁸ Emerit 1969, p. 725-726.

⁷⁹ Hurmuzaki 1916, p. 24, 26; Ungureanu 1958, p. 70.

⁸⁰ Hurmuzaki 1916, p. 35; Hitchins 1998, p. 213; Isar 1972, p. 40-41.

⁸¹ Hurmuzaki 1916, p. 44.

transformarea școlilor superioare de la București și Iași în colegii franceze; planurile lor au fost dejucate de izbucnirea Revoluției Pașoptiste⁸².

În cursul ultimelor luni ale anului 1847, tinerii români care se aflau la studii în Franța, de unde se întorceau „cu un mare bagaj de iluzii și de idei moderne”⁸³, erau atenți la atmosfera politică încărcată. Nu toți tinerii care se duceau la școală în Franța făceau studii foarte serioase. Parisul era focarul de unde se răspândea în toată Europa agitația pentru ideea națională și liberală⁸⁴. La Paris, tinerii luau contact cu un nou mod de viață, total diferit de genul de viață al părinților lor⁸⁵. Dificultățile traiului în capitala franceză îi sileau pe mulți să trăiască cu multă economie. Oricât de mari ar fi fost averile părinților în țară, nu ajungeau întotdeauna să satisfacă nevoile și cheltuielile de întreținere ale fiilor. Mulți părinți s-au îndatorat, au fost obligați să-și restrângă felul fastuos de trai, pentru a-și putea ține copiii la școlile prestigioase din apusul Europei. Edificatoare în această privință este corespondența dintre Constantin Filipescu și tatăl său⁸⁶. În ajunul revoluției pașoptiste, la Paris se aflau aproximativ o sută de tineri români la studii⁸⁷. Consulul austriac Fleischhackl consemna într-un raport consular că ideile înnoitoare ale așezămintelor politice ale Principatelor „erau răspândite de tinerii care, după ce și-au făcut studiile la Paris, s-au întors în țară cu capul plin de idei liberale și voiau să introducă [...] administrația, legile și obiceiurile franceze”⁸⁸.

De anul nou 1847, Nicolae Bălcescu rostea în fața conaționaliilor săi aflați la Paris discursul intitulat *Privire asupra stării de față, asupra trecutului și viitorului Patriei*. Era un apel „însuflețitor la simțămintele de dăruire patriotică”⁸⁹.

⁸² Hitchins 1998, p. 244; Dumas, Dumas 2003, p. 124.

⁸³ Balan 2009, p. 12.

⁸⁴ Bălcescu îi scria lui Vasile Alecsandri la 17/29 noiembrie 1847 că „cei mai mulți tineri lucrează bine, toți au multă inimă. M-am putut încredința d-aceasta în mai multe fapte și discuții ce am avut de când am început adunările noastre de săptămână. Am multă nădejde în tinerimea d-aci și doresc ca să aveți și acolo” (Bălcescu 1964, p. 83). Alecu Kogălniceanu scria în decembrie 1847 că „tinerii care suntem în Paris n-am venit să-nvățăm numai a vorbi franțuzește ca un francez, ci a lua numai ideile și lucrurile bune a unei nații atât de luminată și slobodă” (Berindei 1997b, p. 177-178; Berindei 1945, p. 174; Vărgolici 1970, p. 12; Boia 1997, p. 186; Platon 1981, p. 207; Turliuc 2003, p. 27; Oncescu 2007, p. 25; Xenopol 1929, p. 87).

⁸⁵ Ghica 1914, p. 1113-1140; Berindei 1945, p. 175; Vărgolici 1970, p. 12; Platon 1981, p. 207.

⁸⁶ Berindei 1945, p. 174; Eliade 1982, p. 249-254; Platon 1981, p. 207; Georgescu 1937, p. 125; Berindei 1991, p. 383; Petrescu 2009, p. 131.

⁸⁷ *Istoria românilor* 2003, p. 332; Liu 1984, p. 129.

⁸⁸ Diclescu 1973, p. 9; Stan 1986, p. 140.

⁸⁹ Vitcu 1995, p. 168; Berindei 1979, p. 407-408; Bălcescu 1971, *passim*.

Atmosfera a devenit pretutindeni tot mai tensionată, iar la 11/23 februarie 1848, vechiul regim a fost răsturnat în Franța. În timpul revoluției din februarie, tinerii români care se aflau la Paris au ieșit în stradă. Bălcescu îi scria entuziasat lui Vasile Alecsandri despre „nația cea mare” care săvârșise „minunata revoluție”⁹⁰. S-au mai remarcat frații Brătianu și C. A. Rosetti, despre care Frédéric Damé scria că s-au bătut pe baricade, Dumitru Brătianu, Costache Negri, Vasile Mălinescu și Iancu Alecsandri⁹¹. La 29 februarie/12 martie 1848, Alecu Kogălniceanu îi scria tatălui său despre intenția tinerilor români de a trimite o deputație la Guvernul provizoriu francez. Evenimentele din februarie 1848 din Franța au avut o puternică influență asupra opiniei publice din cele două Principate⁹².

La 24 martie 1848, ziarul *La Réforme* scria despre vizita omagială a unei deputații formată din tineri români la guvernul provizoriu; era prilejul să se amintească și de cele peste 8 milioane de români care trăiau „în minunatul bazin format de Munții Carpați și Balcani”, care „împărtășesc toate emoțiile și se alătură tuturor bucuriilor Franței”⁹³. Menționăm că după revoluția din 1848, exilații și emigranții români s-au refugiat în Franța, unde au găsit un climat favorabil. Nicolae Bălcescu scria că

„a fost un timp când noi, tineri studenți români în străinătate, ne bucuram de a fi la Paris, mai vârtos pentru că acolo găseam mai multă voie deplină de a ne iubi patria fără sfială, de a învăța cu ardoare istoria și limba ei, de a croi și de a potrivi pe seamă-i toate cunoștințele ce nepregetatul nostru patriotism românesc ne da prilej de îndemn de a ni le agonisi, în acel centru de libere lumini”⁹⁴.

Consulii și voiajorii francezi au reținut în scrierile lor aspecte legate de viața politică din cele două Principate Române de la cumpăna dintre veacuri și până la revoluția de la 1848. Pe lângă chestiunile strict politice, observatorii francezi au surprins adesea și „mondeneități”, chestiuni complementare evenimentelor care au marcat perioada studiată. Jurnalele călătorilor francezi, însemnările diplomaților, militarilor de carieră în trecere sau care au stat mai

⁹⁰ El îi scria lui Alecsandri la 12/24 februarie că era „ostenit tare”, deoarece de trei zile stătea „tot pe ulițe”. „Minunata Revoluție, ce te căiesc amarnic că n-ai văzut-o cu ochii, va schimba fața lumii”. El chiar îi trimitea lui Alecsandri „o ruptură din catifeaoa ce acopera tronul lui Louis Philippe”. „Însumi am smuls-o în Tuileries și m-am gândit ca să-ți fac și ție o părticică” (Berindei 1997b, p. 180; Ploșteanu 1978, p. 9; Boitoș 1930, p. 689; Delureanu 1998, p. 24; Curticăpeanu 1983, p. 552; Berindei 1972, p. 21).

⁹¹ Berindei 1997b, p. 181; Berindei 1945, p. 177; Liu 1988, p. 495; Liu 1984, p. 129-143.

⁹² Bălcescu 1964, p. 86; Berindei 1979, p. 408; Berindei 1945, p. 171 și urm.; Berindei 1995, p. 67-68; *Istoria românilor* 2003, p. 14-15; vezi Berindei 1983a, p. 431; Berindei 1973, p. 473.

⁹³ Berindei 1979, p. 408.

⁹⁴ Berindei 1997b, p. 184; Dandu 1998, p. 118.

mult în Principate, sau rapoartele consulilor reprezentând aceeași putere stau mărturie interesului sporit al lumii occidentale pentru spațiul sud-est european, în general, și pentru cel românesc, în particular. Dincolo de unele exagerări, confuzii inerente, divagații, referiri la evenimente nesemnificative sau a unor detalii excesive, consulilor și voiajorilor francezi prepașoptiști le revine meritul de a fi oferit o imagine complexă a societății românești cu atât mai valoroasă cu cât este din perspectiva celuilalt, a vest-europeanului. Trecute prin filtrul personalității, intelectului sau interesului observatorului francez, scrierile lor sunt uneori orientate spre a argumenta vederile politice ale statului francez și a politicii sale în sud-estul continentului sau în capitalele europene.

Abrevieri bibliografice

- Balan 2009 – Dinu Balan, *Dimensiunea națională a conduitei politice a pașoptiștilor*, în Dumitru Ivănescu, Dumitru Vitcu (coord.), *Toți în unu. Unirea Principatelor la 150 de ani*, Iași, 2009, p. 13-30.
- Bălcescu 1964 – N. Bălcescu, *Opere*, ediție critică de Gh. Zane, vol. IV, *Corespondență*, București, 1964.
- Bălcescu 1971 – Nicolae Bălcescu, *Privire asupra stării de față, asupra trecutului și viitorului Patriei noastre*, ediție de Cornelia Bodea, Bălcești pe Topolog, 1971.
- Berindei 1945 – Dan Berindei, *Revoluția dela 1848 în Franța și tinerii români aflați la Paris*, în *Revista istorică română*, 15, 1945, 2, p. 171-192.
- Berindei 1972 – Dan Berindei, *Nicolae Bălcescu și revoluția de la 1848 din Țara Românească*, în *Studii și articole de istorie*, XIV, 1969, p. 21-30.
- Berindei 1973 – Dan Berindei, *La Révolution roumaine de 1848 dans le contexte européen*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XII, 1973, 3, p. 473-488.
- Berindei 1978 – Dan Berindei, *Préludes de la révolution roumaine de 1848. Les sociétés secrètes*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XVII, 1978, 3, p. 427-445.
- Berindei 1979 – Dan Berindei, *Legături și convergențe istorice româno-franceze*, în *Revista de istorie*, 32, 1979, 3, p. 405-428.
- Berindei 1983a – Dan Berindei, *Locul revoluției de la 1848-1849 în istoria României*, în *Revista de istorie*, 36, 1983, 5, p. 431-440.
- Berindei 1983b – Dan Berindei, *Le témoignage de J. A. Vaillant sur la société roumaine*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XXII, 1983, 4, p. 325-330.
- Berindei 1991 – Dan Berindei, *La France et le processus de constitution de la Roumanie moderne*, în *Revue Roumaine d'Etudes Internationales*, XXV, 1991, 5-6, p. 381-390.

Violeta-Anca Epure

- Berindei 1995 – Dan Berindei, *Programmes et plate-formes socio-politiques de la révolution roumaine de 1848*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XXXIV, 1995, 1-2, p. 67-73.
- Berindei 1997a – Dan Berindei, *Jean Alexandre Vaillant et la Transylvanie*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XXXVI, 1997, 3-4, p. 201-205.
- Berindei 1997b – Dan Berindei, *Români și Europa în perioadele premodernă și modernă*, București, 1997.
- Bodea 1966 – Cornelia C. Bodea, *Momente din lupta revoluționară pentru unitatea națională a românilor între 1835 și 1848*, în *Studii. Revista de istorie*, 19, 1966, 1, p. 17-22.
- Bodea 1967 – Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834-1848*, București, 1967.
- Boia 1997 – Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, 1997.
- Boicu 1981 – L. Boicu, *Emigrația polonă și Țările Române în vremea revoluției de la 1848-1849 (I)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, XVIII, 1981, p. 87-116.
- Boicu 1982 – L. Boicu, *Emigrația polonă și Țările Române în vremea revoluției de la 1848-1849 (II)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, XIX, 1982, p. 153-176.
- Boitoș 1930 – Olimpiu Boitoș, *Ion Breazu, Edgar Quinet et les Roumains* (extras din *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France*, I, 1927), în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, 1930, p. 687-690.
- Cernovodeanu 1981 – Paul Cernovodeanu, *Importanța rapoartelor consulare engleze pentru istoria Principatelor Române în perioada regulamentară (1835-1848)*, în *Revista de Istorie*, 34, 1981, 6, p. 1097-1110.
- Ciurea 1969 – D. Ciurea, *Relațiile Moldovei cu puterile europene între anii 1834-1849*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, 6, 1969, p. 177-184.
- Curticăpeanu 1983 – Vasile Curticăpeanu, *Conceptul de națiune în opera istoriografică a generației de la 1848*, în *Revista de istorie*, 36, 1983, 6, p. 545-559.
- Dandu 1998 – Nicoleta Dandu, *Un manuscris olograf al lui Nicolae Bălcescu. Contribuții la gândirea sa privind organizarea statului român modern*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, XII, 1998, p. 117-131.
- Delureanu 1998 – Ștefan Delureanu, *Mișcările liberal-democratice europene din secolul al XIX-lea și protagoniștii lor în percepția adversarului*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, XII, 1998, p. 21-50.
- Diculescu 1973 – Vladimir Diculescu, *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830-1848)*, București, 1973.
- Dumas, Dumas 2003 – Olivier Dumas, Felicia Dumas, *Enseignement du français et pensions françaises à Iași au XIX-ème siècle*, în Alexandru Zub, Dumitru Ivănescu (ed.), *Franța. Model cultural și politic*, Iași, 2003, p. 117-127.
- Eliade 1982 – Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, București, 1982.

- Emerit 1969 – Marcel Emerit, *Les Saint-Simoniens en Roumanie*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, VIII, 1969, 3, p. 723-728.
- Filitti 1934 – Ioan C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, 1934.
- Georgescu 1937 – Elvire Georgescu, *Un mémoire inédit sur les Principautés Danubiennes au XIX-e siècle*, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, XIV, 1937, 4-6, p. 125-150.
- Georgescu 1968 – Titu Georgescu, *Mărturii franceze despre 1848 în țările române*, București, 1968.
- Ghica 1914 – Ion Ghica, *Scrisori*, vol. III (*Scrisori către V. Alecsandri*), București, 1914.
- Ghica 1967 – Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, București, 1967.
- Hitchins 1998 – Keith Hitchins, *România 1774-1866*, București, 1998.
- Hurmuzaki 1891 – Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor din anii 1802-1849, adunate și coordonate de D. A. Sturdza – D. C. Sturdza și Octavian Lugoșianu*, supliment I, vol. IV, București, 1891.
- Hurmuzaki 1895 – Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, supliment I, vol. VI, 1827-1849. *Documente adunate și coordonate de D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic*, București, 1895.
- Hurmuzaki 1913 – Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XVII, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846) culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodos*, București, 1913.
- Hurmuzaki 1916 – Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XVIII, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1847-1851): cu un apendice cuprinzând două documente din 1595 și 1599 precum și documente diplomatice rusești din 1817-1821*, București, 1916.
- Iordăchescu 2003 – Lăcrămioara Iordăchescu, *Statutul reprezentanțelor diplomatice franceze în Principate, 1798-1859*, în Alexandru Zub, Dumitru Ivănescu (ed.), *Franța. Model cultural și politic*, Iași, 2003, p. 195-213.
- Iorga 1924 – Nicolae Iorga, *La pénétration des idées de l'Occident dans le Sud-Est de l'Europe aux XVII-e et XVIII-e siècle*, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, I, 1924, 4-6, p. 102-138.
- Iorga 1934 – N. Iorga, *Trois voyageurs en Orient de 1841 à 1921*, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, XI, 1934, 4-6, p. 103-127.
- Isar 1972 – Nicolae Isar, *J. A. Vaillant și profesorii francezi din cadrul Colegiului „Sf. Sava” (1829-1848)*, în *Analele Universității București. Istorie*, XXI, 1972, 2, p. 37-51.
- Isar 1978 – N. Isar, *Ideile social-politice ale lui Scarlat Vîrnav – fondatorul Bibliotecii Române din Paris (1846)*, în *Revista de Istorie*, 31, 1978, 8, p. 1433-1442.
- Isar 2004 – N. Isar, *Principatele Române de la 1821 la 1848. Sub semnul Renașterii naționale (sinteză și culegere de texte)*, București, 2004.

Violeta-Anca Epure

Istoria românilor 2003

– Dan Berindei (coord.), *Istoria românilor*, vol. VII, tom I, *Constituirea României moderne (1821-1878)*, București, 2003.

Liu 1972

– Nicolae Liu, *Nicolae Bălcescu et la légende napoléonienne en Roumanie*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XI, 1972, 4, p. 581-601.

Liu 1984

– Nicolae Liu, *La révolution de 1848 et les rapports intellectuels franco-roumains*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XXIII, 1984, 2, p. 129-143.

Liu 1988

– Nicolae Liu, *Intelectualii români în revoluția de la 1848*, în *Revista de istorie*, 41, 1988, 4, p. 404-418.

Maior 1968

– Liviu Maior, *O pagină din legăturile franco-române. Hyppolite Desprez, călător în Țările Române*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia*, XIII, 1968, 2, p. 103-113.

Oncescu 2007

– Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-1878)*, Târgoviște, 2007.

Petrescu 2009

– Ștefan Petrescu, *Ortodoxie, națiune și societate în Țările Române. Grecii și dreptul de pământean în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, XXII, 2009, p. 123-140.

Platon 1965

– Gh. Platon, *Contributions à la connaissance des mouvements sociaux et politiques antérieurs à l'année révolutionnaire 1848 en Moldavie. La « Société (Association) Philanthropique »*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, IV, 1965, 5, p. 943-962.

Platon 1981

– Alexandru-Florin Platon, *Imaginea Franței în Principatele Române: modalități de difuzare (secolele XVIII-XIX)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, XVIII, 1981, p. 201-210.

Platon 1987

– Gh. Platon, *Les Principautés Roumaines dans les relations internationales à l'époque du Règlement Organique (1830-1853) (I)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, XXIV, 1987, p. 27-45.

Platon 1993

– Gh. Platon, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848*, Chișinău, 1993.

Platon 1995

– Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. I, Iași, 1995.

Platon 1998

– Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. II, Iași, 1998.

Platon 2000

– Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. III, Iași, 2000.

Platon 2005a

– Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. V, Iași, 2005.

Platon 2005b

– Gheorghe Platon, *Românii în veacul construcției naționale. Națiune, frământări, mișcări sociale și politice, program național*, București, 2005.

Ploșteanu 1978

– Grigore Ploșteanu, *Corespondențe diplomatice inedite privind tendințele de unitate națională ale românilor în epoca revoluției de la 1848*, în *Vatra*, 8, 1978, 6, p. 9.

- Popovici 1958 – Val. Popovici, *Despre activitatea emigranților poloni în Moldova în anii 1846-1848*, în *Studii și cercetări științifice. Istorie*, IX, 1958, p. 73-80.
- Stan 1986 – Apostol Stan, *Trăsături ale revoluției române de la 1848*, în *Revista de istorie*, 39, 1986, 2, p. 138-146.
- Stan 1988 – Apostol Stan, *Unitatea națională prin legături între cărturari în anii anteriori revoluției de la 1848*, în *Revista de istorie*, 41, 1988, 4, p. 386-403.
- Turliuc 2002 – Cătălin Turliuc, *Ideea națională și construcția politică modernă*, în Dumitru Vitcu, Dumitru Ivănescu, Cătălin Turliuc (coord.), *Modernizare și construcție națională în România. Rolul factorului alogen, 1832-1918*, Iași, 2002, p. 11-22.
- Turliuc 2003 – Cătălin Turliuc, *Modelul național francez și receptarea lui în mediul românesc*, în Alexandru Zub, Dumitru Ivănescu (ed.), *Franța. Model cultural și politic*, Iași, 2003, p. 19-28.
- Ungureanu 1958 – Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mișcării revoluționare din 1848 în Moldova*, în *Studii. Revistă de istorie*, XI, 1958, 3, p. 51-76.
- Varta 1994 – Ion Varta, *Un memoriu inedit al prințului Constantin Moruzi din 1848 adresat țarului Nicolae I*, în *Revista istorică*, V, 1994, 5-6, p. 563-571.
- Vărzaru 1984 – Simona Vărzaru, *Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea*, București, 1984.
- Vărgolici 1970 – Teodor Vărgolici, *D. Bolintineanu la Paris*, în *România literară*, 3, 1970, 2, p. 12.
- Vitcu 1995 – Dumitru Vitcu, *Nicolae Bălcescu și contemporanii săi din Moldova*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, XXXII, 1995, p. 165-175.
- Xenopol 1929 – A. D. Xenopol, *La France en Roumanie (son amitié, son influence)*, în *Cele Trei Crișuri*, X, 1929, p. 86-88.
- Zub 1994a – Al. Zub, *În orizontul istoriei*, Iași, 1994.
- Zub 1994b – Al. Zub, *La sfârșit de ciclu. Despre impactul Revoluției franceze*, Iași, 1994.